

VÄSTRA FÅGELVIKS KYRKOGRÅRD

Fastighetsbeteckning:	Fågelviks Stom 1:43, 2:1.
Gravskick:	Kistgravar, urngravar, och minneslund.
Antal gravsättningar:	7 st/år de senaste fem åren.
Befolkningsutveckling:	År 1805: 675, år 1900: 1125, år 1995: 357, år 2016: 374.
Tillkomst:	Medeltid(?) alt. 1640-talet
Utvidgningar:	1800-talet, 1878, 2006.
Area:	ca 5 300 m ²

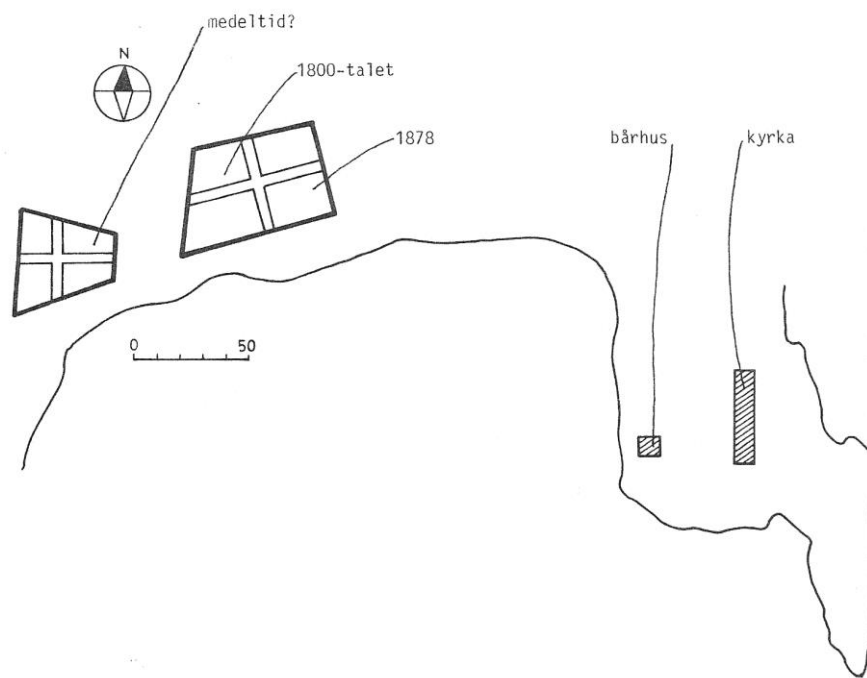
Västra Fågelvik består av begränsade strand- och dalbygder på båda sidor av sjön Foxen, omgivna av bruten skogsmark. Bygden saknar tätort med det finns större bysamlingar. Omkring 50 fornlämningar vittnar om att området länge varit bebott. Däribland finns 35 stenåldersboplatser och en hällmålning. Två hällkistor är från yngre stenåldern och spridda rösegravar längs stränderna härrör troligen från bronsåldern.²⁶⁶ Längst ut på Kyrkudden, där dagens kyrka står, finns rester av bronsåldersgravar vars stenar ska ha använts till kyrkobygget vid 1800-talets mitt.²⁶⁷ Ortnamnet omnämns under 1330-talet (*Fuglwik*) och avsåg troligen gården Stommen nära kyrkan, vid en fågelrik vik av sjön Fuxen. Västra tillades 1886 till åtskillnad från socknen Östra Fågelvik.²⁶⁸ Västra Fågelviks stenkyrka byggdes 1856–59 och ersatte en träkyrka från 1640-talet, vilken låg på västra kyrkogården ca 300 m västerut. 1600-talskyrkan föregicks av en medeltida kyrka, från vilken bl.a. en dopfont och en kyrkklocka finns bevarade. Platsen för den äldsta sockenkyrkan är okänd, men enligt traditionen lär en medeltida kyrka ha legat längre söderut på Grånäsudden i Bruntorp eller Fagervik. Det är dock inte uteslutet att den medeltida kyrkan var belägen på västra kyrkogården, den gamla kyrkplatsen, då Stommen varit kyrkohemman alltsedan 1300-talet.²⁶⁹

²⁶⁶ www.ne.se

²⁶⁷ Olofsson 2008.

²⁶⁸ www.ne.se

²⁶⁹ Olofsson 2008.

Översikt
utvidgningsområden,
ur *Begravningsplatser i
Värmlands län 1988.*

År 2006 invigdes nya
kyrkogården, anlagd
mellan västra och
östra kyrkogården.

2006 anlades också en
minneslund på västra
kyrkogården.

VÄSTRA FÅGELVIKS KYRKOGRÅRDS HISTORIK

Tre små kyrkogårdsdelar ligger 200 meter väster om kyrkan vid sjön Foxens strand. Det finns få äldre fotografier på Västra Fågelviks kyrkogård. Historiska kartor, ritningar från 1940-talet, liksom äldre gravvårdar ger emellertid ledtrådar till hur det tidigare har sett ut på platsen.

Västra kyrkogården är den äldsta, och kan **möjligen härröra från medeltiden**. Det är åtminstone säkert att en träkyrka omgiven av en kyrkogård låg här under 1640-talet. I dag markerar en minnessten från 1932 den gamla kyrkans plats. År 1642 gjordes en geometrisk avmätning av hemmanet Stommen. Den visar kyrkan, som enligt uppgift uppfördes **år 1640**, och en kyrkogård med någon form av omgärdning. Kyrkogårdens utbredning överensstämmer troligen väl med de faktiska förhållandena, medan kyrkobyggnaden inte är en exakt avbildning, utan mer en symbolisk angivelse. Vissa gravplatser markerades med smideskors, varav flera finns bevarade inne i kyrkan. De äldsta bär årtal från 1600-talet.

Storskifteskartan från **1787** visar en kyrkogård med oregelbunden form omkring kyrkan. På andra sidan om vägen finns ett mindre markområde utmärkt, troligen tillhörigt kyrkoanläggningen, då det är markerat med samma färg. Enligt uppgift låg även ett klockarboställe på andra sidan om vägen, mot väster.

Under **1800-talet** var det vanligt att soldater som tagit avsked från aktiv tjänst anlätades som kyrkvaktare. Enligt ett sockenstämmoprotokoll från **1821** antogs den f.d. fältjägaren Rasmus Andersson All från Öijersbyn som kyrkvaktare i Västra Fågelvik.²⁷⁰ I äldre tider var det främst de anhöriga själva som grävde sina gravar. Under 1800-talet, och säkert i takt med att kyrkogården blev fullbelagd, kom det att bli kyrkvaktarens uppgift att hålla ordning på lediga platser och mot en avgift gräva gravar. När denna rutin infördes i Västra Fågelvik är dock inte känt.

²⁷⁰ Olofsson 2008.

År 1837 beslutades om en utvidgning av kyrkogården. Man började då anlägga den första etappen av den östra kyrkogården, belägen på den andra sidan om den dåvarande bäckravinen. Området omfattade ca 30x50 alnar (ca 18x30 m). Det bedömdes att varje helt hemman skulle åläggas att köra 25 vinterlass gråsten, medan de mindre hemmanen körde efter olika bedömd förmåga.²⁷¹ Enligt uppgift stod arbetet klart **1840**.²⁷²

Pådrivande i socknens angelägenheter var vid den här tiden riksdagsmannen Jonas Kylander från Djupedalen i Väng. Samma år som kyrkogården skulle byggas ut föreslog han att en ny kyrka av sten skulle uppföras. Den gamla kyrkan var förfallen och var också för liten för den växande befolkningen. Det dröjde dock till 1850-talet innan planerna förverkligades. Då var det sonen, landstingsman Abel Kylander som blev Kyrkobyggnadsdirektionens ordförande.²⁷³ Kylanders familjegrav är idag en av de mest framträdande gravplatserna på den västra kyrkogården. Som tidigare nämnts, revs träkyrkan i samband med att stenkyrkan uppfördes åren 1856-1859, och den västra kyrkogården fortsatte att brukas som begravningsplats även efter detta.

År 1864 tillverkades grindar av smidesjärn till västra kyrkogårdens södra entré. Grindarna är försedda med stämplor och årtalet 1864.

År 1878 skedde en utvidgning av östra kyrkogården mot öster. Årtalet finns också inhugget i en sten i östra muren. I kyrkoarkivet finns en odaterad, men äldre, "Förteckning över fast jordegendom, tillhörande Västra Fågelviks kommun samfäldt". Här står specificerat när olika jordområden erhållits och från vem. Marklotten till "nya kyrkogårdens äldre del" (västra delen av östra kyrkogården) står noterad som skänkt, men inte vilket år. Ett "utvidgningsområde" inköptes dock från Jon Andersson i Stenbyn år 1878. På samma förteckning står gamla kyrkogården i väster noterad som platsen för den gamla kyrkan, "sedan urminnes tid". Marken där anges som "uttagen å hemmanskatt". Kyrkoplanen är noterad som skänkt, med ett bytesbrev, från And. Andersson i Uppran 1855. En plats för sockenstugan står noterad som köpt år 1862 med en lagfart upprättad 1864. Skolhusplanen köptes 1888 och lagfarten upprättades 1899.²⁷⁴

1883-1895 års häradsekonomiska karta visar den befintliga kyrkan på Kyrkudden och de båda kyrkogårdarna belägna längs vägen, invid stranden. På kartan anges också ett skolhus och en poststation.

Under 1930-talet kom ett förslag från kyrkliga arbetsföreningen "om att något måtte göras för att försköna kyrkogårdarna och planen kring kyrkan". En kyrkogårdsnämnd tillsattes som fick i uppdrag att upprätta förslag till uppsnyggande, samt göra förslag till kartläggning av begravningsplatserna. Kommunalstämman beslöt i april 1938 att anslå 1500 kr ur hundskattekasen till kyrkogårdsnämndens förfogande för försköning vid kyrka och kyrkogårdar. I juni donerade syskonen Nils, Anders och Maja-Stina Aronsson, från Ögårn i Dusserud 1000 kr för att använda till samma ändamål. Arbetet vid kyrkoplanen hade då redan påbörjats och bidraget var ett tacksamt tillskott.²⁷⁵

²⁷¹ Olofsson 2008.

²⁷² Uppgift från Sven Emsell, som hämtat uppgiften i ett protokoll, Västra Fågelviks kyrkoarkiv, Värmlandsarkiv.

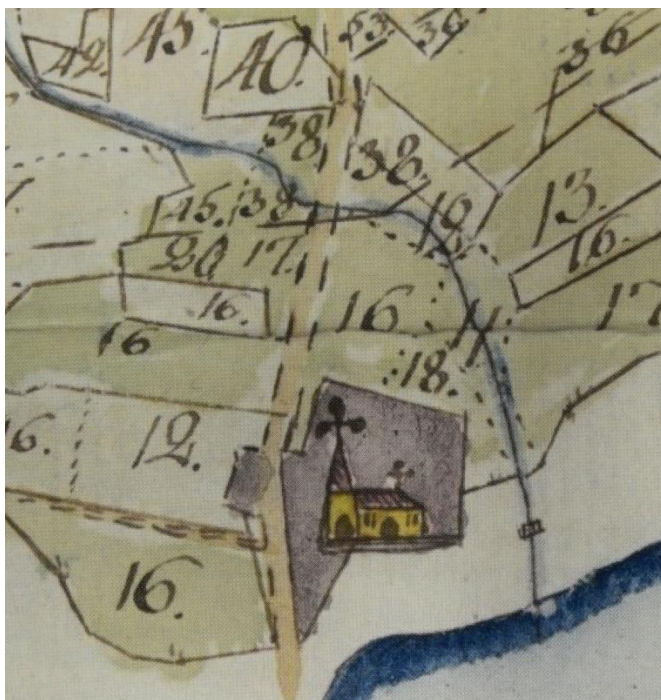
²⁷³ Olofsson 2008.

²⁷⁴ Förteckningen finns i arkivbox OII, Västra Fågelviks kyrkoarkiv, Värmlandsarkiv.

²⁷⁵ Pressklipp Kyrkostämma i Västra Fågelvik, 14.4.1938, Kommunalstämma 17.6.1938, *Nya Wermlands-Tidningen*, S. Kaldéns samling, Värmlands Museum.

Utsnitt ur en geometrisk avmätning av hemmanet Stommen från 1642. Vid stranden syns kyrkan uppförd 1640 och en kyrkogård med någon form av omgärdning. Historiska kartor, Lantmäteriet.

T.v. Utsnitt ur storskifteskarta över Stommen från 1787. Kartan visar en kyrka med kyrkogården markerad. Väster om kyrkan går vägen och öster om kyrkan syns en bäckfåra. Historiska kartor, Lantmäteriet.

T.h. En minnessten sattes upp år 1932 på västra kyrkogården. Inskriptionen lyder: "På denna plats stod Västra Fågelviks kyrka omkring två hundra år till 1860. Guds ord förbliver evinnerligen".

Västra Fågelviks kyrka från 1859 sedd från nordost. Bilden är troligen tagen under 1800-talets slut eller 1900-talets början, då träden omkring kyrkan är relativt låga i jämförelse med senare bilder. Foto: Kulturmiljöbild, Raä.

Den häradsekonomiska kartan från 1883-95 visar den befintliga kyrkan på Kyrkudden samt västra och östra kyrkogården längs sjöstranden. Kartan är beskuren. Historiska kartor, Lantmäteriet.

OM TÄLJSTENARNA I VÄSTRA FÅGELVIK

I en artikel om *Täljstensindustrin i Västra Fågelvik*, författad av Sven Emsell, framkommer en lokalhistorisk intressant verksamhet vilken återspeglas på kyrkogården. Här finns närmare ett tjugotal bevarade gravvårdar av täljsten. De är tillkomna under 1800-talets slut och 1900-talets början och kan härledas till täljstensbrotten i Kabbehultet, Båstnäs. Här fanns en småskalig täljstensindustri som drevs av skogsbönder. Enligt uppgift pågick täljstensbrytning i trakten från slutet av 1600-talet med vissa avbrott fram till 1937. När Nordiska Museet dokumenterade verksamheten år 1929 uppgavs att man funnit en sten vid en gammal verkstad daterad 1677. Denna sten liksom en svarv finns numera i Nordiska Museets samlingar.

Tillverkning av skorstenar och gravvårdar skedde i anslutning till själva brytningen. Svarvning av grytämnen skedde i ett skjul över bäcken i Båstnäs, där vattenkraften drev svarven. Den speciella tekniken där täljstenen svarvades hade införts i början av 1880-talet. Tillverkningen utfördes av en gammal täljstenshuggare vid namn "Kus-Ola" som högg ämnena medan sonen Edvin Olsson skötte svarvningen. Täljstenen sprängdes fram med krut i brotten och fraktades sjövägen till Båstnäs. Grytorna exporterades bl.a. till Norge. Gryttillverkningen upphörde dock 1887, medan tillverkningen av skorstenar och gravvårdar fortsatte. Produkterna såldes till närliggande socknar men också till Norge. Att göra en skorsten innebar två mans arbete under en vecka. Gravvårdarna som tillverkades under 1880-talets slut och 1900-talets början var av en tredelad modell, och de tre stenblocken sågades för hand, vilket säkert var ett minst lika tidskrävande arbete.

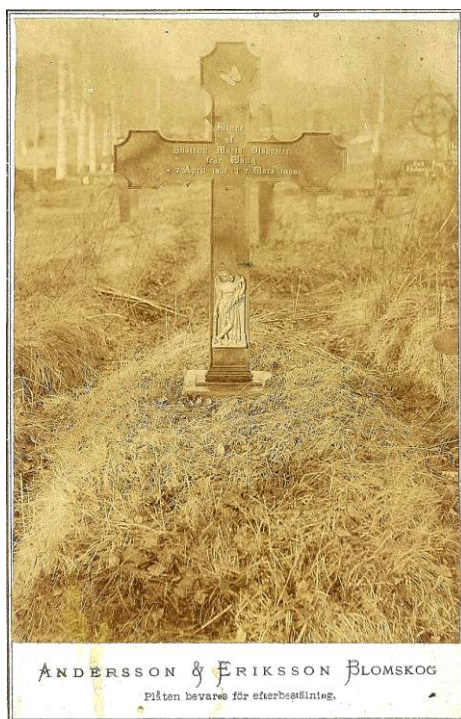
År 1896 övertog N. J. Biesért och hans son driften i det norra berget. Blocken levererades osågade till ett täljstensverk i Töcksfors. När verket lades ned 1911 upphörde brytningen.

I slutet av 1920-talet återupptogs brytningen i det södra berget av Olof Andersson. Blocken sågades nu ut maskinellt med hjälp av en råoljemotor och man gjorde måttbeställda stenplattor. Verksamheten upphörde redan 1937. 1922 anlades också en såg i Stommen, för sågning av täljsten, av den pensionerade fanjunkaren Hjalmar Edvinsson. Enligt uppgift köptes dock råmaterialet i Norge och transporterades med båt. Produktionen utgjordes främst av måttbeställda täljstensblock som såldes vidare till tillverkningsindustrier, men även tillverkning av kaminer förekom.²⁷⁶

Vid Västra Fågelviks kyrkogård finns 14 täljstensvårdar av nämnda tredelade modell. Det finns även sex täljstensvårdar i andra former, bland annat en cylinderformad vård. Enligt uppgift förekommer täljstensvårdar på omkringliggande socknars kyrkogårdar, vilka möjligen kommer från samma tillverkning i Kabbehultet. Troligen har det funnits fler täljstensvårdar på kyrkogården, vilka har tagits bort i samband med renoveringar.²⁷⁷

²⁷⁶ Olofsson 2008.

²⁷⁷ Sven Emsell, Lars-Göran Larsson.

Fotot t.v. visar ett gjutjärnskors rest över Maria Olsdotter (1831-1888) från Väng. Gravplatsen är markerad genom en gravkulle och gräset är vildvuxet. Björkar liksom andra järnkors skymtar i bakgrunden. Fotot t.h. är samma gravplats idag. När Marias make, hemmansägaren Carl Andersson (1829-1905) dog, ordnades en hög täljstensvård. Se även avsnittet *Mycket värdefulla gravvårdar*, gravplats 10 Ös 04 79a-b. Foto tv: I Robin Olssons ägo.

Begravningsfölje 1923 i Fagervik. Foto: I Robin Olssons ägo.

Kommunalnämndens ordförande Anders Edvin Olssons begravning år 1930.
Foto: I Robin Olssons ägo.

Anders Edvin Olssons gravplats på Västra Fågelviks kyrkogård år 1930. Ett av sorgbanden bär inskriptionen "Brother". Se även *Mycket värdefulla gravvårdar*, gravplats 10 Ös 01 65-66.
Foto: I Robin Olssons ägo.

1947 gjorde trädgårdsarkitekt Samuel Kaldén en uppmätning av kyrkogården och en förteckning med numrerade gravplatser upprättades. Kaldén tog därefter fram ett förslag till renovering av de båda begravningsplatserna. Uppmätningens ritningen av östra kyrkogården finns bevarad och redovisar bl.a. en trädkrans, många smala gångar mellan gravraderna, liksom olika typer av gravplatser – både köpta familjegravar och allmänna gravar. Flera familjegravar är försedda med stenram och är belägna längs mittgången i nord-sydlig riktning. De förekommer även spridda i området. I de allmänna linjerna gravsattes enskilda utan gravrätt i löpande följd. Uppmätningen visar många allmänna gravplatser i öster, vilka markeras genom gravkullar. Gravkullar fanns även i västra delen av östra kyrkogården. Eventuellt kan tråkors ha förekommit, men på ritningen anges endast "gravmonument" av sten och järn, vilket i regel återfinns vid de köpta familjegravarna.²⁷⁸

Åren 1947-48 upprättade Samuel Kaldén handlingar för iordningställande av Västra Fågelviks kyrkogård. Arbetet skedde på frivillig basis av församlingsborna, men med en avlönad man som ledde arbetet. Samuel Kaldén framhöll att det var viktigt att kyrkogårdens grönskande prägel bevarades och underhölls. Han avrådde dock från att inrama gravplatser med stenramar, eftersom de "*bidrog till en hård och kall karaktär*". I samråd med gravrättsinnehavarna planterades troligen gräsytor på flera gravplatser som hade stenram och grus. För de allmänna gravarnas utsmyckning gällde att gravkullarna gjordes i storleken 0,60 x 1,30 m och låg "*i så gott som samma nivå som gräsmattorna*". Om flera underhållna gravar låg i följd skulle mellanliggande ytor, i de fall de var för smala för att klippa med maskin, hållas som sandytor. De blomsterprydda gravytorna skulle ligga i enhetlig linje för ett vårdat utseende, vilket också skulle underlätta kanthuggningen av gräsmattorna mot gravkullarna. Lämpliga gravprydnader var vintergröna och lågväxande perenner som silverarv, sedum, karpaterklocka, kantnepeta, stjärnflox och backtimjan. Enstaka högre exemplar kunde även användas såsom plymspirea, pioner, löjtnantshjärtan och funkia.²⁷⁹

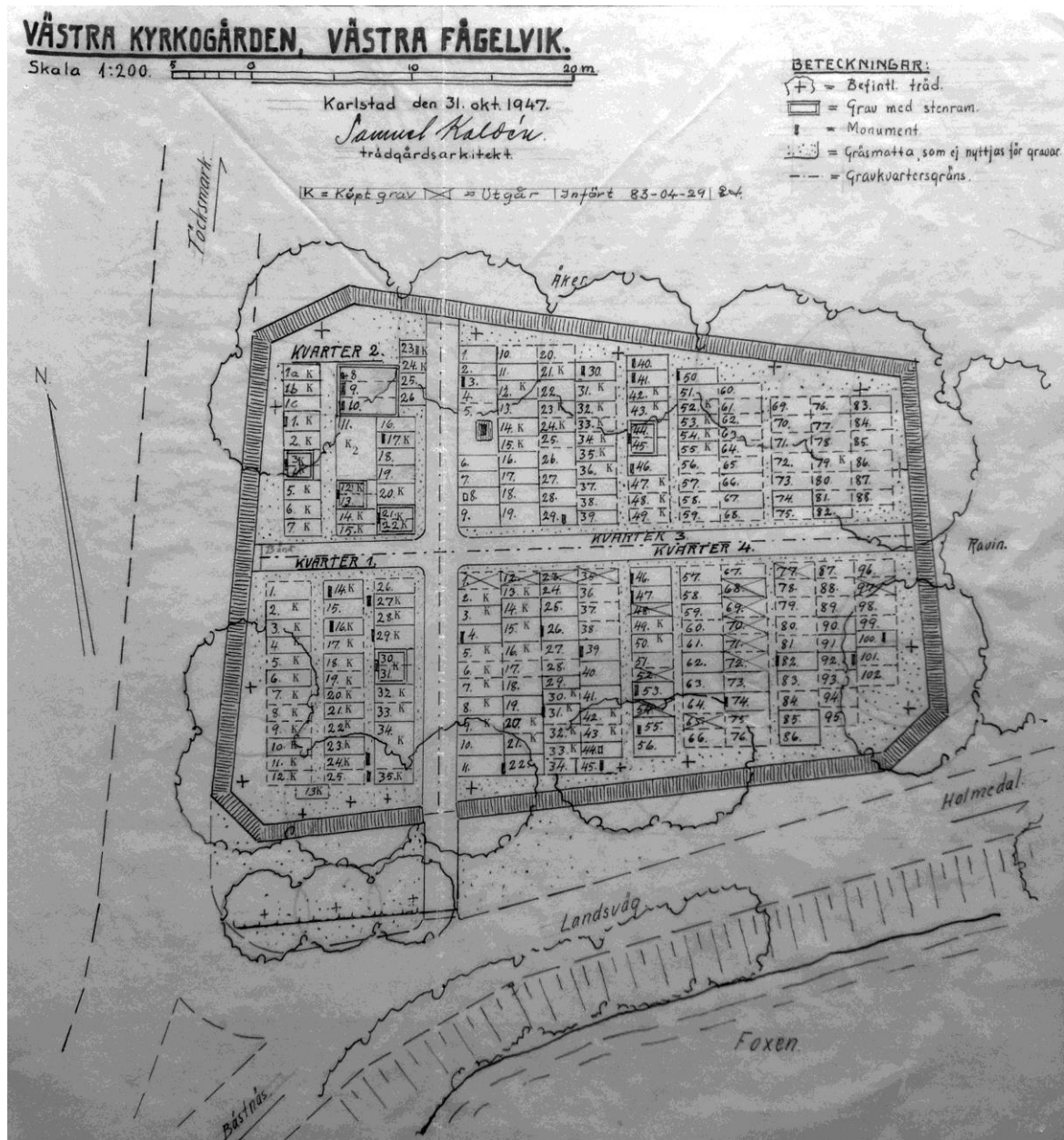
Kvartersindelningen på de båda kyrkogårdarna gjordes utifrån den indelning som de äldre huvudgångarna redan bildade, d.v.s. fyra kvarter (se översikter på följande sidor). Vissa gravvårdar flyttades inom sina gravplatser för att skapa jämna gravrader. Vårdarna vändes också för att stå med framsidan vänd in mot huvudgången. Gräsmattorna omgrävdes och omplanerades. Höga gräskanter mot gångar skulle sänkas för att kunna klippas med maskin. Det gamla trädbeståndet skulle bevaras så länge träden var friska och oskadade. På östra kyrkogården skulle trädkransen kompletteras med nio björkar och utmed en huvudgång planterades sexton stycken, d.v.s. åtta par, vita stamsyrener. Vid gångarnas slut, placerades parksoffor. Ravinen på andra sidan vägen och parkeringsplatsen skulle rensas upp och inte längre nyttjas som avstjäpningsplats.

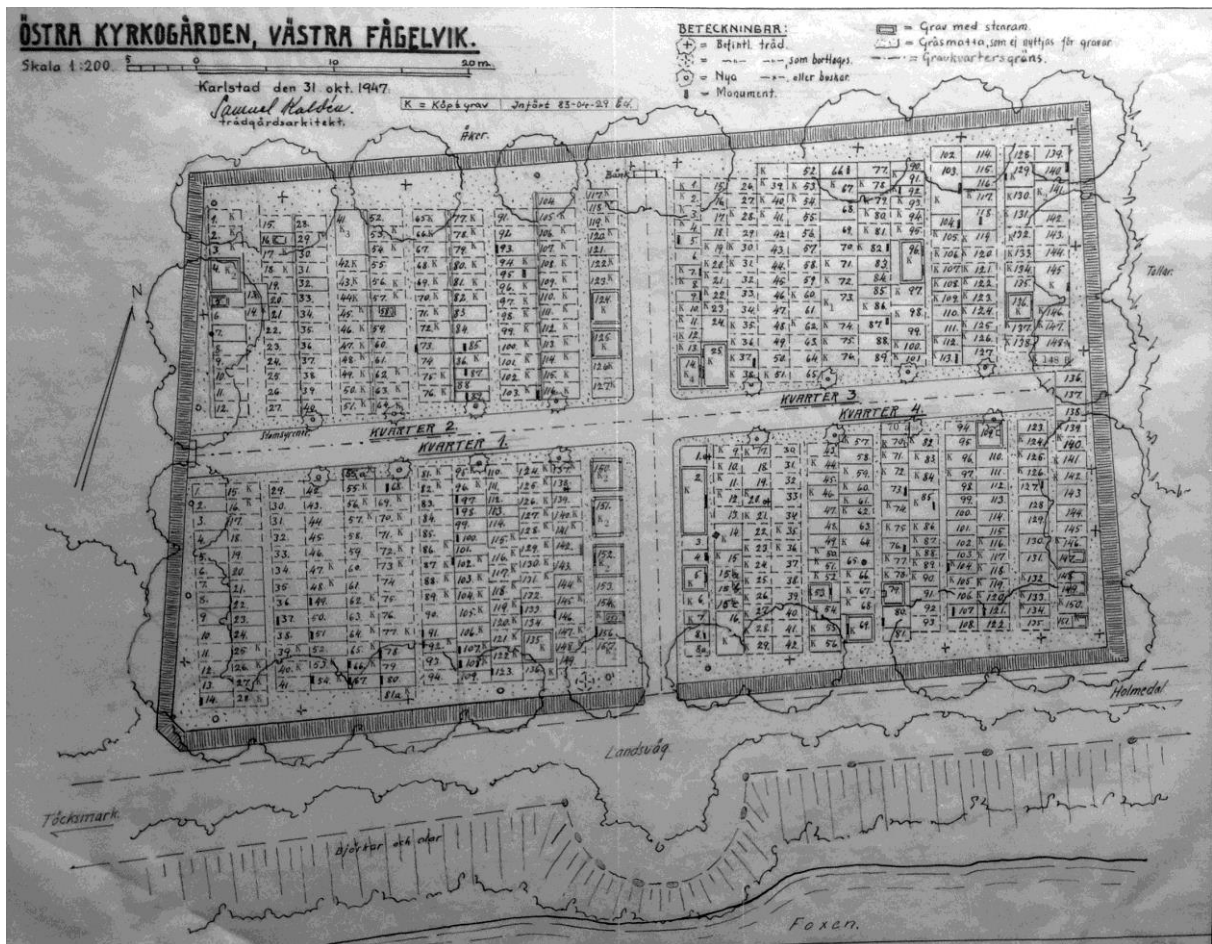
På västra kyrkogården skulle kvarter 1 och 2 i sin helhet nyttjas för familjegravar. I kvarter tre skulle de tre främre raderna i väster nyttjas för familjegravar, medan övriga kvarteret skulle reserveras för allmänna gravar. I kvarter 4 var det endast några gravrader i mitten som kunde användas som familjegravar, och övriga som allmänna gravar. De befintliga gravvårdarna sägs här i regel vara placerade på gravens västra del, med inskriptionerna vända mot öster.

²⁷⁸ Uppmätning Östra kyrkogården, Samuel Kaldén 2.6.1947, Värmlandsarkiv.

²⁷⁹ Beskrivning av iordningställande av östra kyrkogården, Samuel Kaldén 5.11.1947, Värmlandsarkiv.

På östra kyrkogården och i kvarter 1, skulle många gravrader nyttjas för allmänna gravar på grund av utrymmesskäl. Kvarter 2 föreslogs i sin helhet nyttjas till familjegravar. Här skulle rygg- och skiljehäckar av måbär planteras. I kvarter 3 kunde familjegravar endast nyttjas i den främre raden, längst i väster. Gravraderna låg så tätt att det endast lämpade sig för allmänna gravar, bortsett från de som redan var sålda som familjegravar. I kvarter 4 kunde den främre raden längst i väster nyttjas för familjegravar. De tre bakomliggande gravraderna skulle reserveras för allmänna gravar i den mån de ej redan var sålda. Inom kvarteret låg gravraderna för trångt för att kunna ha mellanhäckar. Därför var det viktigt att alla gravvårdar skulle placeras på gravplatsens östra del med framsidan mot väster. Västra och Östra kyrkogården präglas till viss del än i dag av 1940-talets renovering. Den mest påtagliga skillnaden är avsaknaden av en trädkrans.

Gravkarta av östra kyrkogården upprättad av Samuel Kaldén 1947. Avfotograferad och något beskuren karta, Samuel Kaldéns arkiv, Värmlands Museum.

1971 restaurerades femton smideskors av konstsmed Erik Carlsson, Arvika. De placerades därefter inne i kyrkan. De låg tidigare på tornvinden samt utanför östra kyrkogårdens stenmur. Enligt uppgift kompletterades korsen med nyttillverkade löv och andra detaljer och behandlades med linolja. Erik Carlsson uppgav att korsen tidigare hade varit tjärbrända.²⁸⁰

1966 uppfördes ett bårhus väster om kyrkan, efter ritningar upprättade av Länsarkitektkontoret i Karlstad.²⁸¹ Enligt uppgift var fasaden först rappad. Troligen kläddes fasaderna med mexitegel 1972.²⁸²

Under 1980-talet skedde flera förändringsarbeten vid kyrkogården. Trädkranen av björk vid den västra kyrkogården togs ned och ersattes av cypresser, vilka dock dog redan första vintern. Vid familjegravarna togs många stenramar bort. Under denna tid skedde också dubbning av de höga tredelade täljstensvårdarna.²⁸³

²⁸⁰ Femton nyrestaurerade gravkors blickfång i V:a Fågelviks kyrka, *Nya Wermlands-Tidningen*, 20.09.1971, Värmlands Museum.

²⁸¹ Entreprenadkontrakt 1966 samt ritningar rev. 23.9.1964, Västra Fågelviks kyrkoarkiv, Värmlandsarkiv.

²⁸² Olofsson 2008, samt uppgift från Lars-Göran Larsson.

²⁸³ Västra Fågelviks referensgrupp.

1985 gjordes arbeten i anslutning till den djupa ravin som fanns mellan västra och östra kyrkogården, i syfte att utnyttja en del av området som kyrkogård.²⁸⁴ Skogen höggs ned och ravinen uppfylldes till en flackare sänka. Den tidigare bäcken drogs fram i kulvert mot sjön. Ett förråd flyttades också från platsen.²⁸⁵

2004 togs förslag fram för ett utvidgningsområde samt en minneslund, av Monica Sandberg, Landskapsgruppen AB.

2006 invigdes den nya kyrkogården mellan den västra och östra kyrkogården.²⁸⁶

2012 upprättades en ny gravkarta av Monica Sandberg, Landskapsgruppen AB, som även omfattade den nya kyrkogården. Värt att notera är att kartan har vissa måttavvikelser i förhållande till verkligheten.

2012, i samband med Karlstads stifts inventering av smideskors, beslutades att elva smidda gravkors skulle renoveras. Korsen hade sedan lång tid förvarats i vapenhuset och i ett tornrum. Matts Åkerblom vid Ekshärads smide utförde arbetet, vilket bl.a. innebar linoljebehandling. Skador som inte påverkade korsens bärighet lämnades utan åtgärd. Saknade löv och andra detaljer ersattes inte.²⁸⁷

2016 renoverades murarna vid Västra Fågelviks kyrka liksom vid kyrkogården av Sten & Vägarbeten AB, Karlstad. Muren norr om kyrkan åtgärdades vilket omfattade totalt 17 m mur. Vid västra kyrkogården, renoverades totalt 20 meter mur i anslutning till södra och östra mursträckningen, samt 22 m mur vid det sydvästra hörnet. Vid östra kyrkogården renoverades 1,5 m mur vid det sydöstra hörnet.²⁸⁸

²⁸⁴ Enligt uppgift i en handling upprättad av Länsstyrelsen, dock om renovering av stenmurar, beslut dnr 433-98-2015.

²⁸⁵ Västra Fågelviks referensgrupp.

²⁸⁶ Olofsson 2008.

²⁸⁷ Länsstyrelsens beslut dnr: 433-6135-2012.

²⁸⁸ Rapport gällande antikvarisk medverkan vid renovering av stenmurar, rapportnr 2017:4 Antikvarietjänst Eld & Forsberg AB.

Ämne:
 Västra och Östra kyrkogården är avsnittningar av 1947 års gravkarta. Östra kyrkogården bedöms stämma väl med faktiska förhållanden. På Västra kyrkogården bedöms framförallt kv 1 och 4 avvika något ifrån sva. Den realiteten inryms på avsnittet. Sva 1 och 2 som inte är markerade i kv 1 och 4 på denna karta redovisar. Nya kyrkogårdens kartt baseras på en mätning med måttband 2012.

Gravkarta Västra Fågelviks kyrkogård upprättad av Landskapsgruppen AB, M. Sandberg, J. Widmark 2012-08-21. Kartan har en anmärkning om vissa måttavvikelser. Markeringar i rött är gjorda i efterhand av Carina Libeck. Avfotograferad gravkarta, Västra Fågelviks kyrkogårdsförvaltning.

KYRKOGÅRDEN I DAG

Västra Fågelviks nuvarande kyrka från 1859 ligger på ett näs beläget väster om sundet mellan norra och södra delen av sjön Foxen. Kyrkan, som ligger på kyrkotomt, är placerad i nord-sydlig riktning på mitten av en kulle och nås via en grusväg med en lindallé. I omgivningen växer ett glest bestånd av tall och björk. Väster om kyrkan finns ett bårhus från 1966. Norr om kyrkan ligger bebyggelse, bland annat en skola och församlingshemmet, med kyrkogårdsförvaltningens personalutrymmen i källarplanet. Byggnaden är den gamla sockenstugan från 1843, vilken om- och tillbyggts 1956 och 1986. Öster om kyrkan finns en allmän badplats.

Kyrkogården är belägen ca 200 m väster om kyrkan, och består av tre delar. De äldsta delarna, västra och östra kyrkogården, har i senare tid sammanfogats med en markupphöjd del, med en ny huvudentré. Omgivningen utgörs av gården i norr, skogsdunge och bebyggelse i öster, landsväg mot sjön i söder samt väg och åker i väster. Parkering sker nordost om

kyrkan, söder om nya kyrkogårdsdelen, samt norr om västra kyrkogården. Vid kyrkogården finns två f.d. kistavställningsplatser. Den ena är belägen utanför västra kyrkogårdens södra entré. Här utgörs platsen av en gräsplatå, markerad med en låg stödmur. Den andra avställningsplatsen är belägen utanför östra kyrkogårdens entré, på andra sidan landsvägen. Här utgörs platsen av en halvcirkelformad grusyta.

KVARTER

På respektive kyrkogårdsdel benämns kvarteren 1-4.

VÄSTRA KYRKOGÅRDEN, Kvarter 1-4, är den äldsta kyrkogårdsdelen och platsen för den tidigare kyrkan, vilken kan ha haft medeltida ursprung. Kyrkogården är relativt liten och omgärdas av stenmur. Ingång sker i norr och söder. Nära den norra entrén, inom kvarter 3, står en minnessten från 1932 över den gamla kyrkan. Marken sluttar mot öster. I dag återstår endast enstaka träd av den tidigare trädkransen. Innanför muren i väster finns två ekar

och en björk. Utanför muren i söder står en lind och utanför norra muren finns en rad av björkar. Kyrkogården genomkorsas av två grusbelagda huvudgångar, vilka också markerar de fyra kvarteren. Gångarna flankeras av stamsyrener. Gravraderna står fritt i gemensam gräsmatta utan rygghäckar. Vid en servicestation finns ölandstok och längs stödmuren i sydost finns en rad av formklippt spirea.

Gravvårdarna i respektive kvarter är vända in mot mittgången som går i nordsydlig riktning. Framträdande är familjen Kylanders gravplats från 1800-talet, omgärdad av stenram och försedd med fyra intressanta gravvårdar. Förutom en hög s.k. bautasten finns en täljsten och ett gjutjärns kors. Här står också en tunn stenhäll från 1800-talets början, vilken bedöms vara kyrkogårdens äldsta kvarstående stenvård. Några enstaka gravvårdar härrör från 1800-talets slut och 1900-talets början. Stenarna är höga och smala. Några små gravvårdar resta över enskilda under 1920-talet är troligen rester av s.k. allmänna linjer. Kvarteren präglas dock av de gravvårdar som tillkommit efter 1940-talets omläggning. Många av dem är låga och breda. Vid flera familjegravar har den tidigare stenramen plockats bort och gravvården står kvar på den bakre ramen. En senare tillkommen gravplats kan nämnas då den omgärdas av stenram och har en stor korsformad gravsten tillsammans med en katafalkliknande häll.

Minneslunden från 2006 är belägen inom kvarter 3 på västra kyrkogården. Platsen är i det närmaste kvadratisk och avgränsas mot övriga kyrkogården av en måbärshäck samt planteringar av ölandstok och prydnadsträd. I mitten finns en cirkelrund jordningsyta markerad av kantsten. Två rabatter med kantsten finns i jordningsytans ytterkant. Marken är i övrigt belagd med skiffer. Nära ingången finns en vas- och ljushållare och längre in i lunden har en bänk placerats.

ÖSTRA KYRKOGRÅDEN, Kvarter 1-4, är anlagd i två etapper under 1800-talet. Den västra delen härrör från 1840 och den östra delen tillkom 1878. Kyrkogården är i det närmaste rektangulär och omgärdas av stenmur. Marken sluttar något mot sjön. I dag återstår endast enstaka björkar av den tidigare trädkransen. Dessa står innanför muren. Utanför muren i öster finns en talldunge och i anslutning till sjön finns tallar och björkar. Utanför norra muren står en lönn. Längs muren i söder och väster finns en rad av formklippt spirea. Kyrkogården genomkorsas av två grusbelagda huvudgångar, vilka också markerar de fyra kvarteren. I slutet av den nord-sydliga gången står en bänk placerad. Gångarna flankeras av stamsyrener. Gravraderna står fritt i gemensam gräsmatta utan rygghäckar.

Gravvårdarna i respektive kvarter är vända in mot mittgången som går i nordsydlig riktning. Utmärkande för östra kyrkogården är ett antal gravvårdar av lokalt huggen täljsten, vilka står spridda över området. Fjorton stycken är av en hög tredelad modell, tillverkade under 1880-1910-talet. Här finns också fem täljstensvårdar av annan form och storlek. En cylinderformad gravvård var vid inventeringstillfället placerad på utsidan om den östra muren.

Även östra kyrkogården präglas av 1940-talets omläggning. Tidigare allmänområden har tagits i bruk för familjegravar och många gravvårdar utgörs av låga, breda stenar i likartat utförande. En senare gravvård framträder i form av en skulptur i järn kallad *Husängel*. Konstnären heter Volker Brüggeman, Tyskland, och är svåger till den avlidne.

NYA KYRKOGRÅDEN, Kvarter 1-4.

Kyrkogården omgärdas här av stödmur mot söder, och av måbärshäck i norr och söder. På östra respektive västra sidan angränsar de äldre kyrkogårdsdelarnas murar. Den nya kyrkogårdsdelen är belägen på en något lägre

marknivå och saknar trädkrans. Området genomkorsas av två grusbelagda huvudgångar, vilka också markerar de fyra kvarteren. Gångarna flankeras av stamsyrener och en servicestation avgränsas av tujahäck. Här har endast några enstaka gravplatser tagits i bruk och kvarteren utgörs därför av vida gräsytor.

INSKRPTIONER OCH TITLAR

I Västra Fågelvik har befolkningen ägnat sig åt skogs- och jordbruk. De flesta har varit småbrukare och titeln *Hemmansägaren* tillsammans med gårdsnamnet är vanliga på kyrkogårdens gravvårdar. Titeln *Lantbrukaren* förekommer också. Om närheten till riksgränsen och Norge vittnar titlar som *Gränsuppsyningsmannen*, *Tulltjänstemannen* och *Tullstationsföreståndare*. Det militära representeras av titlarna *Fanjunkaren* och *Soldaten*. Hantverksyrken som funnits inom bygden speglas av titlar som *Skräddarmästare*, *Skomakermester* och *Smeden*. Titlar med koppling till bygdens offentliga administration är *Nämndemannen*, *Kommunalordföranden*, *Landstingsmannen* samt *Riksdagsmannen*. Handeln företräds av flera vårdar med titeln *Köpmannen*. Här finns också en *Posttjänsteman*. Titeln *Disponenten* återfinns på Olof Gustafssons gravvård (+1951). Han drev kraftstationen i Holmerud.²⁸⁹ En annan yrkestitel som påträffas är *Avdelningschef*.

Titlar med koppling till församlingen och socknens religiösa liv finns också som *Kyrkovärden* och *Kontraktspastor*. Kyrkvaktaren Erik Magnus Bergqvists gravvård har getts en kortversion av titeln; *Ky:vaktaren*. Längst ned på vården finns en berättande inskription "*Tacksamma församlingsbor reste stenen*". Ordet "steningen" har här getts en originell stavning. Till denna kategori kan också titeln *Donatorena* och *Predikanten* räknas.

Inom skolväsendet finns titlarna *Skolläraren*, *Folkskolläraren*, "*Folkskolläraren m.m.*" liksom *Lärarinnan*. De kvinnliga titlarna är i övrigt lättträknade på kyrkogården. Vid sidan av *Lärarinnan* finns ytterligare en kvinnlig yrkestitel – *Sjuksköterskan*. Kvinnorna står i regel omnämnda som makan, hustrun eller mor. På kyrkogården förekommer även inskriptionen *Flickobarnet* samt titlarna *Fröken* och *Hemmansägaredottern*, vilka syftar på unga ogifta kvinnor.

På både äldre och yngre gravvårdar finns sentenser, bibelord och psalmverser. Bland de korta och enkelt formulerade inskriptionerna finns; "*Vilorum för*", "*Vila i frid*", "*Sov i ro*", "*Frid över ditt stoft*", "*Älskad saknad*", "*Störst av allt är kärleken*", "*På resan hem*", "*Vi mötas igen*", "*Frid öfver ditt stoft. Ära åt ditt minne*".

Här finns också inskriptioner med religiösa budskap; "*Se Guds lamm*", "*Gud är trofast*", "*Gud är kärlek*", "*Frälst av nåd*", "*Herren är min herde*", "*Att vara din, o Jesus, det är livet*", "*En segervinnare*", "*Jag är uppståndelsen och livet den som tror på mig han skall leva om han än dör*", "*Kristus lever i skolan och leva*", "*Den som tror på sonen har evigt liv*", "*Det står Guds folk en sabbatsvila åter*", "*Herren är min herde mig skall intet fattas*", "*Blott en kort liten tid varar striden evig vila mig väntar hos Gud*", "*Jag skall skåda ditt ansikte i rättfärdighet, när jag uppvaknar vill jag mätta mig av din åsyn*", "*O människa, stanna ett ögonblick och besinna varför du dö måste*", "*Saligare att giva än att taga*", "*Frukta ej dödens dalar de äro livets port*", "*Saligt är det folk vars Gud herren är. Ps. 33.12*". Särskilt omtyckt tycks psalm 16:6 ha varit vilken finns på tre gravvårdar; "*En lott har tillfallit mig i det ljuvliga, ja ett arv som behagar mig väl.*"

På en gravvård tillkommen i senare tid, med en skulptur kallad *Husängel*, finns en tysk inskription tillsammans med den svenska översättningen; "*Wir waren zu gast auf dieser erde. Vi har varit till gäst på denna jord.*"

²⁸⁹ Sven Emsell.

VEGETATION

Vid Västra Fågelviks kyrka finns en lindallé och kyrkobyggnaden är omgiven av ett glest bestånd av björk och tall. På kyrkogården är vegetationen sparsam.

Vid västra kyrkogården finns ek och björk. Vid östra kyrkogården finns ett antal björkar. Stamsyrener är planterade parvis längs med gångvägarna, vilket ger grönska och en särskild karaktär. Kvartershäckar saknas, men måbärshäck utgör avgränsning vid minneslunden samt längs med nya kyrkogårdens norra och södra gräns. På både västra och östra kyrkogården finns formklippt spirea planterad ovan stödmuren i söder. Ölandstok och tuja förekommer även i anslutning till servicestationer.

OMGÄRDNING OCH ENTRÉER

Vid Kyrkudden, norr om kyrkan, finns en fristående mur och en entré med kraftiga murade portstolpar krönta av lyktor. Grindarna är försedda med korsymboler samt symbolerna Alfa och Omega. De äldre kyrkogårdsdelarna omges helt av stödmur och den nya delen har en stödmur mot söder. Västra kyrkogården har två entréer, en i söder och en i norr. Den södra entrén har smidesgrindar fästa i muren. Grindarna är försedda med stämplor och årtalet 1864. Den norra entrén utgörs av kraftiga murade portstolpar försedda med grindar av smidesjärn. Östra kyrkogården har en entré i södra muren, försedd med grindar av smidesjärn. Nya kyrkogården har två entréer, en i söder och en i nordväst. Därtill finns en förbindelse till östra kyrkogården genom en öppning i muren. Entrén i söder utgörs av två stenstolpar krönta av lyktor, och har en grind av smidesjärn. På vardera sida om entrén finns måbärshäck. Framför entrén är marken belagd med skiffer. Mot öster leder en rullstolsramp ned till en grusad plan. Går man mot väster leder istället en trappa ned mot grusplanen. Entrén i nordväst har lika utförande som den södra entrén.

BYGGNADER

Kyrkan av sten uppfördes 1856-59 efter ritningar av arkitekt Albert Törnqvist vid Överintendentämbetet i Stockholm. Kyrkan består av ett rektangulärt långhus, med ett rektangulärt korutsprång i söder, vidbyggd sakristia i öster samt torn i norr. Kyrkan är uppförd i nyklassicistisk stil med putsade fasader som är avfärgade vita. Samtliga byggnadskroppar har skiffer- eller plåttäckta sadeltak.²⁹⁰

Bårhuset uppfördes 1966 efter ritningar upprättade av Länsarkitektkontoret i Karlstad år 1964. Enligt uppgift var fasaderna ursprungligen putsade. Troligen kläddes fasaderna med mexitegel år 1972. Byggnaden är rektangulär, med valmat sadeltak täckt av skiffer. Ingången sker i öster genom kopparklädda pardörrar. Över dörren sitter en skylt med förgylld text "*Jag är vägen sanningen och livet*". I väster sitter ett litet rundbågigt fönster med en glasmålning från 1973.

Församlingshemmet är den f.d. sockenstugan, uppförd 1843. I källarplanet finns kyrkogårdsförvaltningens personalutrymmen. Enligt uppgift är byggnaden hitflyttad från Karmland i Uppran. Byggnaden har om- och tillbyggs 1956 samt 1986. I byggnaden inrymdes en tid poststation och delar har också använts som skollokal. Församlingshemmet ägs till hälften av Årjängs kommun respektive Årjängs pastorat.²⁹¹

ÖVRIGT

Samtliga tre kyrkogårdsdelar är försedda med belysning i form av svarta lyktstolpar med dubbla armaturer.

²⁹⁰ Bebyggelseregistret, Raä.

²⁹¹ Sven Emsell.

Entrén till kyrkan på Kyrkudden. I slutet av allén skymtar landsvägen och församlingshemmet.

Västra kyrkogårdens södra entré. Grindarna är försedda med stämplor och årtalet 1864.

Västra kyrkogårdens norra entré.

Östra kyrkogårdens entré i söder.

Nya kyrkogårdens entré i söder.

Församlingshemmet t.v. är den f.d. sockenstugan. Bakom ligger skolan.

Västra Fågelviks kyrka från 1859.

Bårhuset från 1966.

SAMMANFATTNING AV VÄSTRA FÅGELVIKS KYRKOGRÅRDS KARAKTÄRSDRAG

Västra Fågelviks kyrka från 1859 är belägen på den s.k. Kyrkudden i sjön Foxen. Begravningsplatsen, ligger vid stranden 200 m väster om kyrkan, och består av tre små kyrkogårdsdelar tillkomna vid olika tider. Här ges en vacker utsikt över sjön och kyrkan på näset. Västra kyrkogården, där förra kyrkan låg, är den äldsta delen och kan härröra från medeltiden. Östra kyrkogården, härrör från 1840 och är utbyggd mot öster 1878. I mitten ligger nya kyrkogården från 2006, vilken sammanlänkar begravningsplatsen till en större enhet. De äldre kyrkogårdsdelarna omges helt av stödmur och den nya delen har en stödmur mot landsvägen i söder.

Vegetationen är sparsam då den tidigare trädkransen inte har förnyats eller kompletterats. Vid västra kyrkogården återstår enstaka träd som ek och björk. Vid östra kyrkogården finns ett antal björkar. Kyrkogården saknar också ryggäckar vilket ger en öppen karaktär. Korsande grusgångar delar in respektive kyrkogårdsdel i fyra kvarter och är på så vis betydelsefulla för strukturen. Gångarna flankeras av stam-syrener vilket ger grönska och en särskild karaktär. Formklippt spirea och måbär utgör yttre avgränsning på vissa ställen. Vid servicestationer förekommer även ölandstok och tuja. Den nya kyrkogården präglas av öppna gräsytor och få gravvårdar. Minneslundens sittplats är en betydelsefull meditationsplats i anläggningen, med lummig grönska och utsikt över sjön.

Västra Fågelviks kyrkogård är en typisk landsbygdskyrkogård, där kvarteren på västra respektive östra området saknar enhetlig karaktär. De äldre kyrkogårdsområdena präglas av 1940-talets renovering då gravrader rätades och vårdar vändes in mot mittgångarna. S.k. allmänna linjer tycks ha funnits i samtliga äldre kvarter, men har omlagts för familjegravar. Endast några enstaka små gravvårdar från 1920-talet, resta över enskilda, finns bevarade från dessa linjer. Många vårdar är låga breda stenar från tiden efter 1947, och här och var står högresta vårdar från 1800-talets slut och 1900-talets början.

På västra kyrkogården finns en minnessten över den gamla kyrkan. Av intresse är familjen Kylanders gravplats från 1800-talet, omgärdad av stenram samt försedd med fyra gravvårdar, däribland en tunn stenhäll från 1800-talets början, vilken bedöms vara kyrkogårdens äldsta kvarstående gravsten. Inne i kyrkan finns också bevarade smideskors, de äldsta är från 1600-talet. Väster om kyrkan finns ett lapidarium med gjutjärnskors från 1890-talet. Särskilt utmärkande för Västra Fågelviks kyrkogård är tjugotalet gravvårdar av täljsten. Dessa är lokalt huggna i Kabbehultet, främst under perioden 1880-1910.

LAGSKYDD

Begravningsplatsen är tillkommen före 1940 och skyddas därmed av kulturmiljölagens 4 kapitel 13 § som säger "I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen för att väsentligt ändra begravningsplatsen". Tillstånd krävs alltid för utvidgning och för uppförande eller väsentlig ändring av byggnader, murar, portaler eller andra fasta anordningar. Detta skydd omfattar även de delar av kyrkogården som är tillkomna efter 1939. Vid frågor kring förändringar och tillstånd kontakta gärna Länsstyrelsen i Värmlands län.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ I FÖRVALTNING OCH ANVÄNDNING AV VÄSTRA FÅGELVIKS KYRKOGRÅRD

Viktigt för helheten

- Stenmurarna är ett viktigt arkitektoniskt element och avgränsar de olika kyrkogårdsdelarna både fysiskt och symboliskt från omgivningen. Stenmurarna ska bevaras.
- Kyrkogårdens ingångar med grindar av järn. Grindar ska bevaras och vårdas med traditionella material och metoder.
- Kyrkogårdens gångar bör ha bevarad sträckning och beläggning. Detta är särskilt viktigt just i Västra Fågelvik då de här markerar de olika kvarteren och ger struktur i anläggningen.
- Viktiga platser i anläggningen är särskilt anlagda sittplatser för kontemplation. Sittplatserna bör bevaras.
- Servicestationer ska vara noga planerade och anlagda så att de inte inkräktar på gravplatser.
- Kyrkogårdens grusgravar/ramgravar är att betrakta som värdefulla. Vid återupplåtelse bör gravplatsen ha bevarad stenram och grusbeläggning, eller återläggas med grus.
- På kyrkogården finns ett antal gravvårdar i täljsten, vilka speglar områdets tradition av täljstenshantering. Gravvårdarna är att betrakta som värdefulla och i flera fall mycket värdefulla. Gravvårdarna av den höga tredelade modellen uppvisar likartad sprickbildning efter dubning, och har lagats med stenfog. Täljstenarna bör bevaras så långt det är möjligt.
- Mycket värdefulla gravvårdar, som är i församlingens ägo, ska inte avlägsnas från befintlig plats, ändras eller återupplåtas.
- Värdefulla gravvårdar, som är i församlingens ägo, bör bevaras och bör inte avlägsnas från befintlig plats. När en gravanordning som klassats som värdefull är/blir återlämnad kan gravvården/gravplatsen återanvändas, exempelvis genom att man slipar ned inskriptioner och gör nya. Dekor bör dock sparas. I de fall där inskriptionen bedöms vara av kulturhistoriskt intresse bör återupplåtelse ske utifrån vad som bedöms lämpligt i varje enskilt fall. En möjlighet är att man vänder på gravvården och gör en ny inskription. På så vis bevaras inskriptionen till eftervärlden. Återanvända gravvårdar bör förses med recyclingsymbol för att redovisa förändringen och för att uppmärksamma eventuell inskription på baksidan. I vissa fall kan originalstenen lämnas orörd och en ny liggande sten tillföras.

Viktigt för de olika delarna

- Nya gravvårdar på återupplåtna gravplatser bör anpassas efter karaktären för respektive område, vad gäller storlek, form och material. Huvudmannen ska upplysa gravrättsinnehavare om vikten av att värna de kulturhistoriska värdena vid återupplåtelse av gravplats.
- Östra kyrkogården; Var uppmärksam på den sten med inskriptionen "1878", som är lagd överst i sydöstra hörnet av stenmuren. Stenen vittnar om 1878 års utvidgning och ska bevaras på denna plats.

Vegetation

- Beställd trädvårdsplan ska följas.
- Trädkransen är viktig för avgränsning, rumslighet och skugga, och bör kompletteras.
- Stamsyrenerna är viktiga för kyrkogårdens karaktär och bör bevaras.
- Lindallén vid kyrkan har stort miljöskapande värde och bör bevaras.
- Äldre planteringsritningar och växtförslag bör vara vägledande om man önskar söka tillstånd för nyplanteringar.
- Äldre perenna växter vid gravplatser bör bevaras i möjligaste mån.

MYCKET VÄRDEFULLA GRAVVÅRDAR VÄSTRA FÅGELVIK

* = återlämnad grav

Gravnummer: saknas* Tillkomstår: 1890
Placerad utanför muren, östra kyrkogården

Urvalskriterium: Material- lokalt huggen täljsten, inskription- ortnamn. I kyrkoboken står att Olof Eriksson avled av slag, på sin 74e födelsedag.

Karaktäristik: Liten cylinderformad gravvård av täljsten krönt av ett stenkors (har lossnat). Inskription: Här under hvila Olof Eriksson Stommen *24 jan 1816 +24 jan 1890.

Gravnummer: saknas* Tillkomstår: 1892
Placerad i lapidarium väster om kyrkan.

Urvalskriterium: Material- gjutjärn, inskription- ortnamn. Inskriptionen är gjord med norskt ö, d.v.s. ø.

Karaktäristik: Gjutjärnskors. Inskription: Olof Andersson Båstnäs fødd den 19de december 1886 død den 31te august 1892.

Gravnummer: saknas* Tillkomstår: 1882
Placerad i lapidarium väster om kyrkan.

Urvalskriterium: Material- gjutjärn, inskription- ortnamn, sentens. Inskriptionen är gjord med norskt ö, d.v.s. ø, men även med prickar över bokstäverna.

Karaktäristik: Gjutjärnskors. Inskription framsidan: Här hvilar hustrun Maret Andersdotter från Dusserud. Född den 24 januari 1823 död den 5 juli 1882. Inskription baksidan: Frid öfver ditt stoff. Ära åt ditt minne.

Gravnummer: saknas* Tillkomstår: 1800-tal
Placerad i lapidarium väster om kyrkan.

Urvalskriterium: Material- gjutjärn,

Karaktäristik: Gjutjärnskors. Inskription: saknas. Bokstäverna kan möjligen ha rostet bort.

Gravnummer: saknas* Tillkomstår: 1895
Placerad i lapidarium väster om kyrkan.

Urvalskriterium: Material- gjutjärn, inskription- ortnamn, psalmvers.

Karaktäristik: Gjutjärnskors. Inskription: Hustrun Karolina Svensdotter Sundsbyn *21/6 1868 +9/4 1895. Ps. 477.

Gravnummer: saknas* Tillkomstår: 1892
Placerad i lapidarium väster om kyrkan.

Urvalskriterium: Material- gjutjärn, inskription- ortnamn.
Inskriptionen är gjord med norskt ö, d.v.s. ø.

Karaktäristik: Gjutjärnskors. Inskription: Anders Andersson
Båstnås fødd 1885 den 18de oktober død 1892 den
11te september.

Gravnummer: 10 Vä 01 27-28 Tillkomstår: 1921

Urvalskriterium: Inskription- ortnamn, tidstypisk,
miljöskapande.

Karaktäristik: Medelhög gravvård av granit med infälld
namnplatta av diabas. Ytan är grovt bearbetad. Överst
finns växtdekor i relief. Inskription: Nils Eriksson Dusserud
*1840 +1921 hustrun Malin *1838 +1930.

Gravnummer: 10 Vä 02 8-10 Tillkomstår: 1828
Gravplatsen har fyra gravvårdar. 1856, 1870, 1886.

Urvalskriterium: Bevarad ramgrav, material- gjutjärn,
lokalt huggen täljsten, inskription- titel, ortnamn, person-
och lokalhistoria. Pådrivande i socknens angelägen-
heter var vid 1800-talets början riksdagsman Jonas
Kylander från Djupedalen i Väng. 1837 föreslog han att
en ny kyrka av sten skulle uppföras. Det dröjde dock till
1850-talet innan planerna förverkligades. Då var det
sonen, landstingsman Abel Kylander som blev Kyrko-
byggnadsdirektionens ordförande.²⁹²

1. Karaktäristik: Tunn gravvård av täljsten med
bågformad topp. Står lutad mot den höga gravvården.
Troligen är stenen rest över Jon Kylander (1744-1828),
far till riksdagsmannen Jonas Kylander. Inskription:
svårläst, möjligen står det 1744, 1800, 1828.

2. Karaktäristik: Gjutjärnskors. Inskription: Minne af
riksdagsmanen I. Kylander och dess kära maka
An. Kylander födda 1782 och døde 1851 1856.

3. Karaktäristik: Hög s.k. bautasten. Inskription:
Familjegrav. Landstingsmannen Abel Kylander *13/1
1820 +27/3 1870 hustrun Anna Kylander f. Andersdotter
*22/8 1823 +25/9 1866.

4. Karaktäristik: Liten högsmal gravvård av täljsten med
stjärnsymbol. Inskription: Axel Kylander *1 juli 1808 +29
aug 1885 hustrun Karin Kylander * (utan datum) 1808
+3 apr 1886 från Väng.

²⁹² Gösta Olofsson, Olofsson 2008.

Gravnummer: 10 Vä 04 39-41 Tillkomstår: 1921

Urvalskriterium: Inskription- sentens, tidstypisk, miljöskapande, upplevelsevärde. I kyrkoboken står att Julius Nilsson var jordbruksarbetare i Östra Viker. Han drunknade i Trankil den 7 januari 1921.

Karaktäristik: Hög grovt huggen gravvård. Inskription: Julius Nilsson. Ö. Viker *1895 +1921. Sov i ro.

Gravnummer: 10 Vä 04 45 Tillkomstår: 1915

Urvalskriterium: Inskription- titel, berättande. Ordet "stenen" stavas här "stennen", person- och lokalhistoria.

Karaktäristik: Låg bred gravvård med grovt huggna sidor. Inskription: Ky: vaktaren E. M. Bergkvist *1820 +1915. Tacksamma församlingsbor reste stenen.

Gravnummer: 10 Vä 04 47 Tillkomstår: 1919

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, bibeltext, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Hög gravvård med korssymbol. Inskription: Lantbrukaren Gustav Olsson Båstnäs *7/9 1865 +6/11 1919. En lott har tillfallit mig i det ljuvliga, ja ett arv som behagar mig väl. Ps. 16:6.

Gravnummer: 10 Ös 01 53-54 Tillkomstår: 1905

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Hög gravvård med korssymbol. Inskription: Hemmansägaren Elof Jonsson fr. Uppran, *27/5 1871 +4/1 1909 makan Elisabet *1871 +1962. Sönerna Karl Alfred *3/6 1903, + 14/7 1905 And. Reinhold *13/1 1905 +13/3 1905.

Gravnummer: 10 Ös 01 65-66

Tillkomstår: 1930

Urvalskriterium: Inskription- titel, person- och lokalhistoria, ortnamn, tidstypisk, miljöskapande. Se bilder från begravningen i avsnittet *Västra Fågelviks kyrkogårds historik*.

Karaktäristik: Hög gravvård med stor korssymbol och dekor av stjärnor och stiliserad växtlighet. Inskription: Under denna sten vilar kommunalordf. A. E. Olsson *1872 +1930 makan Hilma *1883 +1958 Fagervik.

Gravnummer: 10 Ös 01 67

Tillkomstår: 1907

Urvalskriterium: Material- sandsten, hantverk, symbolik, inskription- ortnamn, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Hög gravvård i form av ett stort stenkors placerat på en sockel. På korset finns fint skulpterade vallmoblommor. Inskription: O. E. Olsson Fagervik *den 21/5 1869 +den 3/3 1907.

Gravnummer: 10 Ös 01 68

Tillkomstår: 1904

Urvalskriterium: Inskription- titel, berättande, person- och lokalhistoria. I kyrkoboken står Olof Edvard Lundén noterad som klockare och folkskollärare i Stommen.

Karaktäristik: Medelhög gravvård med bred bas och framsidan vinklad uppåt. Överst finns symbolen av en harpa. På sidorna finns dekor av murgröna.

Inskription: Folkskolläraren m.m. Olof Edv. Lundén *11/3 1857 +13/3 1904. Barnen reste vården.

Gravnummer: 10 Ös 01 78

Tillkomstår: 1901

Urvalskriterium: Material- lokalt huggen täljsten, inskription- "hustrun", ortnamn, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Hög gravvård av täljsten. Överst finns en korssymbol. Inskription: Hustrun Lisa Olsdotter från Tarm född 27 december 1840 död 12 mars 1901.

Gravnummer: 10 Ös 01 91

Tillkomstår: 1899

Urvalskriterium: Material- marmor, betong, tidstypisk, miljöskapande. I kyrkoboken står noterat att Alma Berta Danielsdotter var hemmansägaredotter från Uppran.

Karaktäristik: Låg betonggjutning med infälld namnplatta av marmor. Inskription: Alma Betti Olssen född den 14/5 1880 död den 14/4 1899.

Gravnummer: 10 Ös 01 97-98 Tillkomstår: 1901, 1910.
Gravplatsen har två gravvårdar.

Urvalskriterium: Material- lokalt huggen täljsten, inskription, titel, ortnamn.

1. Karaktäristik: Hög gravvård av täljsten. Överst finns en korsymbol. Inskription: Hemmansegaren Christoffer Eriksson från Flötane född 10 oktober 1813 död 28 november 1901.

2. Karaktäristik: Hög gravvård med schablondekor och korsymbol. Inskription: Hustrun Anna Erikson f. Andersson Flötane *1816 +1910.

Gravnummer: 10 Ös 01 107-108 Tillkomstår: 1898, 1929
Gravplatsen har två gravvårdar.

Urvalskriterium: Material- lokalt huggen täljsten, inskription- titel, ortnamn, symbol, lokalhistoria.

1. Karaktäristik: Hög gravvård av täljsten. Inskription: Anna Kristina Adreasson född Oscar * den 14 november 1848 +den 27 november 1898.

2. Karaktäristik: Medelhög gravvård med ovanlig dekor/symbolik. Överst finns en kort avsågad gren med blommor och blad. Längst ned på stenen växer en stiliserad gren upp. Inskription: Tullstationstjänstemannen Andreas Andreasson Risviken *1844 +1929.

Gravnummer: 10 Ös 01 150

Tillkomstår: 1936

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, bibelord. Person- och lokalhistoria. Johan Eriksson var en mångårig ledande man i socknens kommunala liv. Han var även ordförande i missionsförsamlingen i 25 år. Han dog en kort tid efter sin 50 årsdag.²⁹³

Karaktäristik: Låg tredelad gravvård med bibelord på sidostenarna. Inskription: J. Eriksson Uppran *23/9 1886 +10/10 1936 hustrun Fanny *1884 +1967/ Gud är kärlek / Se Guds lamm.

Gravnummer: 10 Ös 01 152

Tillkomstår: 1937

Urvalskriterium: Inskription- bibelord, psalmvers, tidstypisk, miljöskapande. E.J. Lindell var född i Töcksmark. Efter tre års volontärstjänst vid Värmlands regemente antogs han som gränsridare i tullverket 1890 med tjänstgöring på olika platser inom Dalarnas, Värmlands och Dalslands gränsbevakningsdistrikt. 1897 blev han t.f. gränsridare och 1898 antogs han som ordinarie med tjänstgöring i Dals-Högen. 1905 flyttade han till V:a Fågelvik och var gränsuppsyningsman till år 1918, då han blev tullstationsföreståndare. Under en tid var han kommunalnämndens ordförande och även kyrkvård.²⁹⁴

Karaktäristik: Hög gravvård med tempelmotiv. Inskription: E.J. Lindell *10/3 1867 +3/5 1937 makan Eulalia *27/5 1879 +19/1 1955 Ps. 658. O människa, stanna ett ögonblick och besinna varför du dö måste.

Gravnummer: 10 Ös 02 116

Tillkomstår: 1934

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, psalmvers, person- och lokalhistoria, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Stor bred gravvård med korssymbol. Inskription: Lärarinnan Edla Tolfsson från Holmedal *14/9 1867 +28/7 1934 Sv. Ps. 347.

Gravnummer: 10 Ös 02 118

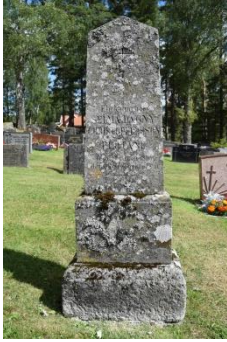
Tillkomstår: 1939

Urvalskriterium: Inskription- "hemmansägaredottern", ortnamn, bibelord, tidstypisk, miljöskapande. Familjegrav där dotterns namn står överst, vilket är ovanligt.

Karaktäristik: Låg tredelad gravvård med tempelmotiv. Inskription: Hemmansägaredottern Greta Andersson *10/6 1919 +23/3 1939 Öjersbyn Edgard Andersson *19/4 1879 +30/3 1955 makan Selma *16/11 1892 +6/6 1966. Jag är uppståndelsen och livet.

²⁹³ Dödsruna i Robin Olssons ägo.

²⁹⁴ Dödsruna i Robin Olssons ägo.

Gravnummer: 10 Ös 03 7-9 Tillkomstår: 1896, 1929.
Gravplatsen har två gravvårdar.

Urvalskriterium: Material- lokalt huggen täljsten, inskription- titel, "flickobarnet", ortnamn, , tidstypisk, miljöskapande.

1. Karaktäristik: Hög gravvård av täljsten. Överst finns en korssymbol. Inskription: Flickobarnet Selma Dagny Christoffersson Flötane född 25 juni 1891 död 22 september 1896.

2. Karaktäristik: Hög, rektangulär gravvård med stiliserad växtdekor. Inskription: Köpmannen Albin Christoffersson *1849 +1929 hustrun Tilda Christoffersson född Jonsdotter *1852 +1931 Flötane.

Gravnummer: 10 Ös 03 25 Tillkomstår: 1932,1942.
Gravplatsen har två gravvårdar.

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, lokalhistoria.

1. Karaktäristik: Låg gravvård med tempelmotiv. Inskription: Gränsuppsyningsmannen Hugo L. Larsson *1886 +1932 Fagervik.

2. Karaktäristik: Låg gravvård med tempelmotiv. Inskription: Tullstationsföreståndaren Erik Larsson Fagervik *1856 +1942 Christina Larsson *1863 +1952.

Gravnummer: 10 Ös 03 87 Tillkomstår: 1886

Urvalskriterium: Material- lokalt huggen täljsten, hög ålder, inskription- berättande, upplevelsevärde, unik. Den 20 november 1886 står noterat i kyrkoboken att trillingar föddes i Västra Fågelvik. Ett flickebarn var dödfött och två barn fick nöddöpas, Anna och Ingeborg. De dog dock redan under nästa dag. Föräldrarna var Christian Edvard Olsson (*1845) och Eva Lotta Olsdotter (*1848) i Stommen. I familjen fanns då redan fem barn. Efter trillingarnas död föddes Anna Josefina år 1888.

Karaktäristik: Liten låg gravvård av täljsten. På toppen finns ett urtag i stenen, så troligen har ett kors suttit på den lilla "sockeln". Inskription framsida: C. E. Olsson tre barn födda 20 döda 21/11 1886. Inskription baksida: Låter barnen komma till mig. Math. K. 19. V.14 Sv. Ps. 493.

Gravnummer: 10 Ös 03 118 Tillkomstår: 1881
Urvalskriterium: Material- lokalt huggen täljsten, hög ålder, inskription- ortnamn, ålderdomlig form, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Hög gravvård av täljsten. Stenen har en ålderdomlig form, en s.k. parsten, som avslutas upptill med två bågar.²⁹⁵ Inskription: Nils Tolson *20/12 1796 +24/5 1881 Ingeborg Haraldsdr. *1/10 1819 +27/8 1889 Nästeviken.

Gravnummer: 10 Ös 04 2 Tillkomstår: (1895)1941

Urvalskriterium: Inskription- ortnamn, person- och lokalhistoria, ovanlig gravvård, upplevelsevärde. Maria Stina Aronsson och hennes syskon var de sista som bodde på Ögårn i Dusserud. De brukade gården på samma sätt som sina föräldrar och farföräldrar. Redan ett år efter att siste brodern dog, år 1945, testamenterade Maria Stina Ögårn med mark och inventarier till Västra Fågelviks församling. 1953 ansökte hon också om att få byggnaderna lagskyddade. I dag är gården ett byggnadsminne och sommartid ett besöksmål.²⁹⁶ Gravvården är tillverkad av Trumme-Nisse, Töcksmark.²⁹⁷

Karaktäristik: Hög gravvård vars framsida upptas av en ek i relief. Inskription: Aron Nilsson Dusserud *1819 +1895 hustrun Maria Olsdotter *1834 +1912 barn Nils *1868 +1941 Anders *1869 +1944 Maria *1875 +1957.

Gravnummer: 10 Ös 04 8 Tillkomstår: 1895

Urvalskriterium: Material- marmor, inskription- ortnamn, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Gravvård med olika stenmaterial. I en granitsockel står en mindre marmorsten lutad. Toppen kröns av ett marmorkors. Inskription: Anders Nilsson *1824 +1895 Lossbyn hustrun Anna Nilsson *1833 +1910.

Gravnummer: 10 Ös 04 14 Tillkomstår: 1894

Urvalskriterium: Inskription- "hustrun", titel, ortnamn, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Hög obeliskformad gravvård med namninskriftioner på olika sidor av sockeln. Inskription: Hustrun Maria Jonsson Flötane född 31 januari 1819 död 20 november 1894. Inskription: Hemmansegaren Erik Andersson Flötane *d. 5/7 1846 +d. 8/1 1927.

²⁹⁵ Andréasson 2012.

²⁹⁶ www.lansstyrelsen.se/Varmland/, "Se och besök kulturmiljöer".

²⁹⁷ Sven Emsell.

Gravnummer: 10 Ös 04 16 Tillkomstår: (1892) 1938

Urvalskriterium: Inskription- titel, person- och lokalhistoria, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Låg bred gravvård med tempelmotiv. Inskription: Folkskolläraren P. Haglund *1853 +1945 hustrun Maria *1864 +1944 barnen Arvid *1890 +1892 Signe *1882 +1938.

Gravnummer: 10 Ös 04 29 Tillkomstår: 1942

Urvalskriterium: Inskription- titel med originell stavning, lokalhistoria, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Liten gravvård. Inskription: Skomakermester Olof Albert Olsson *25-10-1877 +14-8-1942. Ida Olsson *20-3-1877 +15-8-1950.

Gravnummer: 10 Ös 04 79a-b Tillkomstår: 1905

Urvalskriterium: Material- lokalt huggen täljsten, inskription- ortnamn, person- och lokalhistoria, tidstypisk, miljöskapande. När Maria Olsdotter dog 1888 restes ett gjutjärnskors på gravplatsen. När maken Carl Andersson dog ersattes korset av en täljstensvård. Sannolikt var det sonen Aaron Carlson som bekostade stenen. Aaron lämnade 25 år gammal stugan i Väng, och emigrerade till Amerika. Han började som snickerilärling och blev med tiden en industriell storman i Minneapolis. Hans snickerifabrik började med sex anställda vilket ökade till 150. De flesta fabriksanställda var svenskar. Företaget finns kvar än i dag under namnet Aaron Carlson Corporation.²⁹⁸

Karaktäristik: Hög gravvård av täljsten. Inskription: Hemmansegaren Carl Andersson från Väng född 29 september 1829 död 17 september 1905 och hustrun Maria född Olsdotter född 7 april 1831 död 7 mars 1888.

Gravnummer: 10 Ös 04 80 Tillkomstår: 1884

Urvalskriterium: Material- lokalt huggen täljsten, hög ålder, inskription- ortnamn, tidstypisk, miljöskapande.

Karaktäristik: Hög gravvård av täljsten, med bågformad topp och sidoprofiler. Överst finns en stjärnsymbol. Inskription: Anders Engelbrettsson från Sundsbyn * i febr. 1803. +11 dec 1884.

²⁹⁸ Robin Olsson.

Gravnummer: 10 Ös 04 107 Tillkomstår: (1883) 1918

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, text ur bibeln.

Karaktäristik: Hög s.k. bautasten. Inskription:
Hemmanseg. Anders Nilsson Bruntorp *1849 +1919
hustrun Vilhelmina Nilsson *1846 +1918 sonen And Alb
*1871 +1883 dottern Anna *1876 +1921 Nilsson.
Jag skall skåda ditt ansikte i rättfärdighet, när jag
uppvaknar vill jag mätta mig av din åsyn.

Gravnummer: 10 04 115 Tillkomstår: 1935

Urvalskriterium: Material- betong, anonym och originell
markering av gravplats i anslutning till f.d. allmän-
område, miljöskapande, upplevelsevärde. Gravplatsen
tillhör Mina Nilsson (1864-1935) Bruntorp.

Karaktäristik: Betonggjuten rundel med plantering av
funkia. Inskription: saknas.

Gravnummer: 10 Ös 04 128 Tillkomstår: 1931

Urvalskriterium: Material- betong, anonym och originell
markering av gravplats i anslutning till f.d. allmän-
område, miljöskapande, upplevelsevärde. Gravplatsen
tillhör Anders Nilsson (1858-1931) Bruntorp.

Karaktäristik: Betonggjuten rundel med plantering av
funkia. Inskription: saknas.

Gravnummer: 10 Ös 04 134 Tillkomstår: 1936

Urvalskriterium: Inskription- titel, ortnamn, tidstypisk,
miljöskapande.

Karaktäristik: Låg bred gravvård med grovt huggna
ytor. Överst finns en korsymbol samt på toppen en
duva. Inskription: Smeden Edvin Eriksson 3/10 1851 +25/4
1939 hustrun Mina Eriksson *15/11 1854 +31/7 1936
Dusserud.

VÄRDEFULLA GRAVVÅRDAR VÄSTRA FÅGELVIK

* = återlämnad grav

10 Vä 01 10	10 Ös 02 58
10 Vä 0116-17	10 Ös 02 73
10 Vä 01 29	10 Ös 02 85
10 Vä 01 34a	10 Ös 02 87
10 Vä 01 36	10 Ös 02 88-89
	10 Ös 02 91
10 Vä 02 1a	10 Ös 02 95
10 Vä 02 1b	10 Ös 02 111
10 Vä 02 3-4	10 Ös 02 113-114
10 Vä 02 11	10 Ös 02 124
10 Vä 02 12-13	10 Ös 02 125
10 Vä 02 14-15	10 Ös 02 127
10 Vä 02 17-18	
10 Vä 02 21-22	10 Ös 03 14
10 Vä 02 23-24	10 Ös 03 25
	10 Ös 03 96-a-d
10 Vä 03 3	10 Ös 03 140
10 Vä 03 40	10 Ös 03 141
10 Vä 03 41	10 Ös 03 145
10 Vä 03 50	
	10 Ös 04 4
10 Vä 04 4	10 Ös 04 31
10 Vä 04 22a-22b	10 Ös 04 33
10 Vä 04 26	10 Ös 04 39
10 Vä 04 44a	10 Ös 04 40
10 Vä 04 46	10 Ös 04 43
10 Vä 04 53	10 Ös 04 68
10 Vä 04 55	10 Ös 04 73
10 Vä 04 82	10 Ös 04 76
10 Vä 04 99-100	10 Ös 04 85a-85b
	10 Ös 04 109a-109b
10 Ös 01 14	10 Ös 04 110-111
10 Ös 01 37-38	10 Ös 04 127
10 Ös 01 80	10 Ös 04 131
10 Ös 01 92	10 Ös 04 132
10 Ös 01 100	10 Ös 04 147
10 Ös 01 102	
10 Ös 01 105-106	
10 Ös 01 123	
10 Ös 01 133-134	
10 Ös 01 135	
10 Ös 01 146	
10 Ös 01 151	
10 Ös 01 156	
10 Ös 01 157	